

Xülasə

Müəllim cəmiyyətin mühərrik gücüdür. İnsanların həyata hazırlanmasında əsas rol oynayır. Müəllim təhsil müəssisələrində şagirdlərə təhsil verən şəxs olmaqla yanaşı, şagirdlərin öyrənmə potensialını üzə çıxarmaq, şagirdləri maarifləndirmək, bacarıqlarını inkişaf etdirmək və gələcək həyatlarına hazırlamaq üçün çalışan mütəxəssisdir. Təhsil müəssisələrində əvvəlcədən müəyyən edilmiş məqsədlərə uyğun olaraq planlı və proqramlaşdırılmış şəkildə tədris fəaliyyətini təşkil edən ekspert təlimatçısıdır.

Açar sözlər: müəllim, təhsil, praktika, inkişaf, şagird, tətbiq, peşə, səriştə.

Summary

The teacher is the driving force of the society. It plays a key role in preparing people for life. In addition to being a person who educates students in educational institutions, a teacher is a specialist who works to reveal the learning potential of students, educate students, develop their skills and prepare them for their future lives. He is an expert instructor who organizes educational activities in educational institutions in a planned and programmed manner according to predetermined goals.

Key words: teacher, education, practice, development, pupil, application, profession, competence.

Inkişaf etmiş ölkələrin sahib olduğu ən böyük sərvət yetişdirilmiş işçi qüvvəsi olduğundan, ölkələr təhsilə və təhsilin ən təməl ünsürü olan müəllimlərə önəm verirlər. Bu səbəbdən müəllim peşəsinə baxış bu gün əvvəlki dövrlərlə müqayisədə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bir ölkənin təhsil uğuru onun müəllimlərinin ixtisaslılığı ilə sıx bağlıdır. Müəllimlik peşəsində keyfiyyət anlayışı müəllif səriştəsi, müəllimin özünü effektivliyi və müəllimin xüsusiyyətləri kimi anlayışlarla oxşar mənalara malikdir.

Müəllimə ənənəvi olaraq keçmişdən "məlumat mənbəyi" kimi baxılır və bu anlayışın müəllimin təhsildə subyekt olmasına mane olduğu düşünüldü. Monolit struktur kimi qiymətləndirildikdə müəllim bu strukturun obyektı yox, subyektı kimi görmək lazımdır. Tərbiyə faktoru olan müəllim də, şagird də iyerarxik sıraya qoyulmadan mühüm hesab edilməlidir.(3, səh. 61)

XXI əsr dünya praktikasında müəllimlər "bilən şəxs olmaqdan çıxaraq, öyrənən şəxsə keçən bir mövqedədir". Bir müəllim həyatı bitməyən səyahət, öz öyrənmə yolculuğu və elm macərasıdır. Öyrənmənin önəmliliyi belə izah olunur ki, dünya və dünya praktikası dayanmır və bir qəlibə sığışdırılmadan inkişaf edir. Artıq müəllimlik peşəsi günümüzdə sıradan bir peşə deyil. Aktual olan odur ki, bugünkü gün də müəllim tək öz sahəsəni köklənməməli təhsildə və özinkişafda daim irəliləməlidir. Təhsil vermək müəllim ilə şagird arasında münasibət və bu münasibətin möhkəmliyi deməkdir. Müəllimlərə məxsus olan ən məşhur kəlimə "intizam". İntizamın özü də əslində bir münasibət, əlaqə deməkdir. Bir söz vardır, "nəzəriyyə praktikaya uymaz", əslində elmi əsaslarla yanaşıldığında uyğunlaşır. Əsas məsələ nəzəriyyəni doğru tətbiq etməkdir. Önemli olan təchizatlı, təcrübəli və bunu əhatəli tətbiq edə biləcək qiymətli müəllimlərdir. Təhsilin inkişafında əsas ana fikir müəllimi gücləndirmək olmalıdır, müəllim güclü olsa verdiyi təhsil də mükəmməl və bir o qədər effektiv olacaq.

Mükəmməl və təcrübəli bir müəllim şagirdin təkbaşına ayaqda dura bilməyini təmin edəcək bilik, bacarıq və vərdişə sahib olması üçün təhsil həyatı boyunca yanında addımlayan şəxsdir.

Öyrənilən biliklər ömür boyu eyni yenilikdə qalmır dünya praktikası dəyişdikcə irəliləyir inkişaf

edir. Doğru sözdür ki, bugünün uşaqlarını dünyanın üsulları ilə sabahlara yetişdirilə bilməz. Ona görə də müəllim şagirdə biliyi yeni formatda çatdırmağı deyil, yeni biliyə necə çatacağını və doğru biliklə özünü necə təkmilləşdirəcəyi fikri formalaşdırmalıdır. XXI əsr bacarığı sayılan "critical thinking" və "research skills" aşılmalıdır.

Önemli olan dünyanın ən yaxşısı olmaq deyil, dünya üçün ən yaxşısını etməkdir. Bütün beynəlxalq ədəbiyyatlarda savadlı, bilikli, ixtisaslı müəllim adına rast gəlinir. Aktual olan xoşbəxt müəllimdir, bu gün üçün. Bu həyatda nədən zövq aldığını bilmək, nəyi daha yaxşı edə biləcəyini bilmək, özünü müəllim şəxsiyyətini gücləndirmək, özünü yenidən inşa etmək, daha da ziyalılaşdırmaq ən önəmlisi uşaq həyatına toxunmaq deməkdir. Təhsil həyata hazırlamaqdır deyə keçir ədəbiyyatlarda, elə təhsil həyatın tam özüdür. Müəllimin təhsili öyrətdiyi qədər də həyatı vərdisləri də formalaşdırır. Təcrübəli müəllim uşaqların oxuyaraq, yazaraq təkrar-təkrar səhv etməsinə icazə verməli, səhv etdikcə əslində etdiyi səhvlərdən bir dərs çıxarmağı aşılmalı, hansı vərdislərin dəyişdirməsi gərəkdiyinin fərqi varmağa kömək etməli, yeni səhvlər etməsi və bunun gözəl bir şey olduğunu, qorxulması gərəkmediyini öyrətməli, əsl məsələ isə səbr edərək bir nəticəyə gəlinməsinə təmin etməkdir. Səhvləri dünyanın sonu kimi görməmək lazımdır. İnkişaf oradan başlanır.

Vacib ünsürün biri də sinifdir, bu amil şagird və müəllimlərin bir-birlərinə bağlı olduğu mühitdir. Sinifdə isə aparıcı ünsür daim müəllimdir. Sinifin mərkəzində isə şagird davranışları vardır. Məqsəd isə dərsləri şagird fəallığını təmin etməklə dərslərin öyrədilməsidir.

Müəllim səriştəliliyi - şərəf, ləyaqət, məsuliyyət, mükəmməl bilik, aldığı biliyi həzm etmək, ondan istifadə edərək xeyir vermək və bunu başqalarına çatdırmaq, bunlara mane olan əməllərə qarşı barışmaz mövqe tutmaq bacarıqlarını formalaşdırır. "Səriştəlilik" geniş bilik, bacarıq və vərdislər sisteminin formalaşmasında şəxsi, institusional və ictimai inkişafın əsas amili kimi tədris-təlim prosesinin səmərəliliyinin yüksəldilməsində əsas istiqamətlərdən biri hesab olunur. Təhsil sisteminin modernləşdirilməsinin əsas strateji istiqamətlərindən biri kimi qiymətləndirilən səriştəli yanaşma təlim-təbriyə prosesinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinin əsas vasitəsidir. (9, səh 1)

XXI əsr müəllim modelləri avtoritar, rekativ, ehtiyat (profilaktik), inkişafetdirici və holostik olaraq qruplaşdırılır. Təhsil sahəsindəki inkişafılar sosial inkişaflarla əlaqədar olaraq bu istiqamətlərin seçimi şagirdlərin vəziyyətindən, mühitdən, hadisələr və sinif sistemindən asılı olaraq dəyişir. Modelləri başa düşmək o qədər də çətin deyil və başa düşülən bir şey, adətən, istifadə edilir. İstifadə edildikdə isə fərq yaradır. Modelləri bütöv halda "udmaq" yox onlardan effektiv başlanğıc nöqtəsi olaraq istifadə etmək, "özünüküləşdirmək" lazımdır. Müəllim modelləri sinifi idarə etməyi sadələşdirir və onların sayəsində proqnozlar verilə bilər.

Müəllimlərin tədris prosesində rolları və vəzifələri var. Müxtəlif təsnifatlar aparılsa da, bu rollar və vəzifələr öyrənmənin təmin edilməsi, sinif idarəçiliyi, ailə üzvlüyü, qiymətləndirmə, güvən vermə, peşəkar ustalıq və icma liderliyi başlıqları altında sıralanır. Müəllim kimi onun tədris prosesindəki uğur və uğursuzluqlarının çoxu onun öz rollarından, məsuliyyətlərindən və səlahiyyətlərindən necə istifadə etməsi ilə bağlıdır. Həvəsli, həyəcanlı, işə yönümlü və mütəşəkkil olmaq, müxtəlif materiallardan istifadə etmək, izahatlar vermək, bir neçə sual vermək əvəzinə tək və aydın sual vermək şagirdin uğuru ilə müsbət əlaqəsi olan müəllim davranışları olduğu aşkar edilmişdir. (4, səh. 136) Uğurlu müəllimlərin şagirdlərindən akademik gözləntiləri var. Müəllimin uğuru şagirdin uğurunda, münasibətində, maraq və bacarıqlarında özünü göstərir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Ş.Çetin. İdeal Öğretmen üzerine Bir Araştırma. Milli Eğitim 2001.
2. İ.Oktar, N. Yazçayır. Öğrencilere Göre Etkili Öğretmen Özellikleri. Milli Eğitim. 2008.
3. B. Ubuz, S. Sarı. Sınıf Öğretmen Adaylarının İyi Öğretmen Olma İle İlgili Görüşleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2009.
4. M. Salihoğlu., A.Yayla. Hizmetçi Eğitimlerin Öğretmen Niteliğine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2023.
5. <https://www.iienstitu.com/blog/etkili-ogretim-modeli>.
6. <https://cndls.georgetown.edu>.
7. <https://www.abeka.com>